

ВПЛИВ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ НА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ДОВКІЛЛЯ

М. Богіра

Львівський національний аграрний університет

Ключові слова: земельна реформа, екологія, розпаювання земель, землевпорядкування.

Постановка проблеми

Основним здобутком земельної реформи в Україні є приватизація селянами колгоспних масивів, іншими словами – розпаювання земель.

Розподіл земель на земельні частки (паї) призвів до порушення організації території сільськогосподарських організацій, зокрема сівозмін, посилення процесів змиву ґрунту, деградації ґрунтового покриву. Істотне зменшення внесення у ґрунти органічних і мінеральних добрив посилили процес дегуміфікації, зниження природної родючості. Охорона земельного фонду в процесі земельної реформи перетворилась на величезну загальнодержавну проблему, яка значною мірою формує питання екологічної безпеки держави [2].

Праця на земельних наділах (паях) призводить до великих загальних витрат ресурсів та високої собівартості продукції на фоні погіршення родючого та екологічного стану земель, особливо меліорованих, зберігаючи при цьому низьку урожайність та якість вирощених сільськогосподарських культур.

Виклад основного матеріалу дослідження

Однією з причин такого становища є відсутність методології економічного регулювання та активного механізму раціонального природокористування. Намагаючись впоратися із такими умовами, забезпечити собі необхідний рівень доходів, виробники почали фетишизувати чинник ціни, забувши про охорону земель і довкілля.

Наслідком такої ситуації стали нераціональне використання земельно-ресурсного потенціалу держави, погіршення якісного стану земель та зниження їхньої продуктивності, неврегульованість зміни характеру функціонування землі як засобу виробництва в економічній системі ринку, відсутність єдиної державної системи охорони земель як національного багатства.

Навіть розпаювання земель колективної власності проведено без урахування деградованих і малопродуктивних земель, які необхідно було б вивести з інтенсивного сільськогосподарського виробництва. І таких земель, за нашими підрахунками, понад 6 млн. гектарів.

Ці землі розпайовані, на них видані державні акти на право власності. Обґрунтування їхньої консервації й трансформації потребує спеціальних проектних розробок. Це зумовлює необхідність визначення наукових підходів з урахуванням зональних природокліматичних і ґрунтових особливостей та підготовки науково обґрунтованих методичних рекомендацій щодо розробки проектів [3].

Загальні засади управління в галузі використання й охорони земель встановлені Земельним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами. Зокрема законом України “Про охорону земель” визначена необхідність розробки Загальнодержавної та регіональних програм використання та охорони земель, де будуть визначені заходи та завдання щодо удосконалення системи управління земельними ресурсами [4, 5].

Враховуючи те, що за останні 10–15 років практично не розроблялися районні схеми планування розвитку територій, то проведення робіт зі складанням Схем землеустрою повинні стати пріоритетними. Це дасть змогу здійснювати планування розвитку відповідних територій.

До числа найважливіших причин недопрацювання екологічних аспектів земельної реформи можна віднести:

- загальна недооцінка екологічного чинника в АПК;
- ігнорування посилення негативних тенденцій в природному базисі сільського господарства;
- зростання темпів деградації земельних і водних ресурсів;
- тенденції зниження природної родючості ґрунтів;
- необхідність консервації значної частини деградованих і малопродуктивних земель;
- відсутність ефективних механізмів охорони земель.

Світовий досвід використання земель приватної форми власності показує, що власник землі чи землекористувач несе персональну відповідальність за охорону, використання та

відтворення земельних ресурсів, підвищення родючості ґрунтів, тощо, а у випадку забруднення земель несе фінансову відповідальність залежно від завданої шкоди довкіллю. Тому потрібно і в нашій державі розробити єдину систему обліку власності, використання, охорони, відтворення земель на базі економіко-правових методів державного регулювання.

Власник землі має бути належно проінформованим про природні властивості та особливості екологічної ситуації на конкретній земельній ділянці. Володіючи достовірною і повною інформацією про земельну власність, він зможе вибрати з дозволених видів використання земельної ділянки найефективніший. Відомості про особливості земельної ділянки (здатність до ерозійних процесів, заболочення тощо) можуть кардинально змінити наміри власника про вирощування окремих культур.

Першим кроком у наблизенні України до світової практики могло б бути віднесення плати за землю до місцевих податків і надання права органам місцевого самоврядування визначати рівень плати за землю в межах граничних розмірів під контролем держави.

Невідкладність вирішення гострих екологічних проблем потребує радикального повороту в напрямі науково-технічного прогресу. Зусилля науки і техніки слід зосередити на екологізації технологічних процесів, на запровадженні природо- й ресурсоощадних та екологічнобезпечних видів техніки і технології, способів організації виробництва, форм господарювання тощо. Природоохоронні, екологічнобезпечні й ресурсоощадні напрями науково-технічного прогресу повинні бути пріоритетними в усіх галузях і сферах економіки. Паралельно має проводитись радикальна перебудова природокористування та природоохоронних заходів на регульованих ринкових засадах [2].

Трансформація системи управління природокористуванням повинна відбуватись, враховуючи загальні пріоритети масштабної перебудови системи державного управління взагалі. Необхідно й надалі ліквідувати галузеві підходи до планування та програмування освоєння окремих складових природного капіталу та поступово переходити до функціональних принципів управління використанням природних ресурсів та охороною довкілля. Це дасть змогу синхронізувати роботу органів державного управління та місцевого самоврядування, уніфікувати нормативно-правову базу й сприяти структуризації системи управління природокористуванням [1, 179–180].

Забезпечення раціонального використання земельних ресурсів має як загальнодержавне, так і регіональне значення.

На жаль, земельна реформа в Україні привела до погіршення землевпорядкування, зниження якості ґрунтів та продуктивності земельних угідь у сільськогосподарському виробництві, надзвичайну роздробленість виробників сільськогосподарської продукції та абсолютно безперспективне і неефективне зміщення основної питомої ваги у виробництві сільськогосподарської продукції в сторону індивідуального сектора.

За всі роки земельної реформи в Україні надзвичайно повільними темпами проводяться першочергові землевпорядні заходи. Насамперед це стосується інвентаризації земель, грошового оцінювання земель, розмежування земель державної і комунальної власності, встановлення меж населених пунктів та прибережних смуг вздовж водойм. Найголовнішою причиною у стримуванні зазначених робіт є недостатнє їх фінансування.

Сьогодні вже є очевидним те, що дрібноземелля, яке утворилося після розпаювання земель, може привести до втрати однієї із найпотужніших галузей народного господарства держави – агропромислового комплексу. Для вирішення цієї проблеми потрібно провести комплекс організаційних заходів, насамперед на державному рівні.

Висновки

Створити в Україні Державний земельний фонд, першим завданням якого має бути проведення інвентаризації всіх земельних наділів (паїв), які не використовуються. Після цього через свої представництва в областях, районах Фонд за згодою власників земельних паїв викупує у них землю або бере в довготермінову оренду – на 7–10 років. На цих землях Фонд створює сільськогосподарські підприємства (організації). До з'ясування власників "невитребованих паїв" вони також вводяться в обробіток. Для цього повинен бути вироблений механізм передачі безгоспних земельних паїв земельному Фонду як державній структурі. Стартове фінансування Фонду повинно здійснюватись з державного бюджету [2].

Основним принципом державної земельної політики повинна бути абсолютна зацікавленість держави у створенні умов для максимально ефективного використання кожного клаптика землі, у чийй власності вона б не перебувала. Одним із підходів до такого вирішення проблеми є консолідація земель, засто-

сування якої можливо лише в умовах запровадження в країні ринку землі.

Під особливий контроль необхідно взяти землі сільськогосподарського призначення, де найактуальнішими питаннями мають стати питання обов'язкового здійснення земле-устрою, суцільного і висококваліфікованого моніторингу, недопущення погіршення якісного складу ґрунту і використання земель не за цільовим призначенням.

Необхідне укрупнення земельних масивів і на цій основі – укрупнення виробництва, що є можливим на базі розвитку кооперації та інтегрованих зв'язків.

Від раціонального вирішення проблем землекористування багато у чому залежатиме розвиток вітчизняної економіки, зокрема її аграрного сектора.

Література

1. Богіра М.С. Землевпорядкування в ринкових умовах: еколого-економічний аспект: Монографія. – Львів: Львівський національний аграрний університет. – “Новий світ – 2000”, 2008. – 225 с.

2. Богіра М.С. Земельна реформа в Україні – наслідки і перспективи. Землевпорядний вісник. – 2006. – № 4. – С. 35–37.

3. Добряк Д.С. Пріоритети сучасної землевпорядної науки (доповідь на засіданні науково-технічної ради Держкомзему України 17 лютого 2006 року) // Науково-виробничий журнал “Землеустрій і кадастр”. – 2006. – № 1. – С. 3–9.

4. Закон України “Про землеустрій”, Офіційний вісник України. – 2003. – № 125. – С. 29–37.

5. Закон України “Про охорону земель”, Офіційний вісник України. – 2003. – № 129. – С. 9–29.

Вплив земельної реформи в Україні на екологічний стан довкілля

М. Богира

Проаналізовано причини виникнення окремих негативних екологічних наслідків земельної реформи в Україні і запропоновано деякі підходи до їх вирішення.

Влияние земельной реформы в Украине на экологическое состояние окружающей среды

М. Богира

Проанализированы причины возникновения отдельных негативных экологических последствий земельной реформы в Украине и внесены некоторые предложения по их ликвидации.

Land reform influence on ecological state of environment in Ukraine

M. Bogira

It is analyzed the origin of reasons of some negative ecological consequences of land reform in Ukraine and proposed some ways of their solving.

European Geosciences Union

General Assembly 2010

Vienna, Austria, 02 – 07 May 2010

ГЕНЕРАЛЬНА АСАМБЛЕЯ EGU 2010

Генеральна Асамблея EGU 2010 збирає спеціалістів з наук про Землю з усього світу в одному місці й охоплює усі дисципліни планетарних і космічних наук. EGU може слугувати форумом для молодих вчених з метою оприлюднення їх робіт та обговорення ідей з експертами у всіх галузях наук про Землю.

Більше інформації на <http://meetings.copernicus.org/egu2010/>